

Marko Polo [i Rustikelo iz Pize]

MILION

[PUTOVANJA MARKA POLA]

Drugo izdanje

Prevela

NADA UZELAC

SADRŽAJ

<i>Marko Polo i njegova putovanja</i>	19
---	----

PROLOG

Uvodno obraćanje Rustikela iz Pize	33
Poglavlje 1. Kako su dva brata Polo pošla iz Konstantinopolja da obiđu svet	34
Poglavlje 2. Kako je dva brata Veliki kan uputio kao svoje izaslanike papi	38
Poglavlje 3. Kako su dva brata iz Venecije ponovo pošla natrag Velikom kanu i kako su sa sobom povelili Marka, sina go- spara Nikola	41
Poglavlje 4. Kako su gospodar Nikolo i gospodar Mateo Polo i Mar- ko izašli pred Velikog kana	44
Poglavlje 5. Kako su gospodar Nikolo i gospodar Mateo i gospodar Marko zatražili od Velikog kana da ih pusti da idu svojim putem	46
Poglavlje 6. Kako su dva brata i gospodin Marko otišli od Ve- likog kana i vratili se u svoju zemlju	50

KNJIGA I

O predelima koje je posetio ili za koje je čuo na putu od
Male Jerermenije do dvora Velikog kana u Šangtu

Poglavlje 1. Mala Jerermenija – Lučki grad Lajasa – Granice provincije	57
Poglavlje 2. O provinciji Turkmenija – u kojoj se nalaze gra- dovi Kogni, Kajsareja i Sevasta – i o tamošnjoj trgovini	58

Poglavlje 3. O Velikoj Jermeniji – u kojoj se nalaze gradovi Arzingan, Argiron i Darziz – o planini na koju se nasukala Nojeva barka – i o neverovatnom izvoru nafte	59
Poglavlje 4. O provinciji Gruzijaniji i njenim granicama prema klanu gde je Aleksandar Veliki podigao gvozdenu kapiju – i o čudesnim dešavanjima koja se zbivaju na izvoru pored Tiflisa	61
Poglavlje 5. O provinciji Mosul i o mešovitom stanovništvu – o narodu po imenu Kurdi – i o trgovini u ovoj zemlji	64
Poglavlje 6. O velikom gradu Baldahu koji se u staro vreme zvao Vavilon – i o mnogim naukama koje su se proučavale u tom gradu i o tome kako je bio osvojen	65
Poglavlje 7. Kako je kalif iz Baldaha sazvao veće da bi smakao sve hrišćane u svojoj zemlji	67
Poglavlje 8. Kako su se hrišćani strahovito prepali zbog onog što im je kalif poručio	67
Poglavlje 9. Kako se jednooki obuçar molio za hrišćane	68
Poglavlje 10. Kako je molitva jednookog obučara pokrenula goru	69
Poglavlje 11. O otmenom gradu Tauru – u Iraku – i o tamošnjoj trgovini i drugim stanovnicima	69
Poglavlje 12. O manastiru Svetog Barsama – nadomak Taura	71
Poglavlje 13. O provinciji Persiji	71
Poglavlje 14. Šta se dogodilo kad su se tri mudraca vratila u svoju zemlju	72
Poglavlje 15. O imenima osam kraljevstava koja obrazuju provinciju Persiju – i o rasama konja i magaraca kojih tamo ima	73
Poglavlje 16. O gradu Jasdiju i tamošnjoj proizvodnji – i o životinjama kojih ima u prirodi, između tog mesta i Kjermana	75
Poglavlje 17. O kraljevstvu Kjerman – koje se u stara vremena zvalo Karmanija – i o fosilima i mineralima koji se tamo vade – o tamošnjoj proizvodnji – o tamošnjoj sokolovima – i o velikoj nizbrdici na koju se nailazi pri odlasku iz te zemlje	76

Poglavlje 18. O gradu Kamandu – i o oblasti Reobarla – o izvesnim tamošnjim pticama – o neobičnoj vrsti volova – i o Karaunasima, pljačkaškom plemenu	77
Poglavlje 19. O gradu Ormuzu – o njegovom trgovačkom značaju – i o vrućem vetru koji tamo duva	80
Poglavlje 20. O velikoj pustinji između Kjermana i Kobijama – i o gorkoj vodi.....	83
Poglavlje 21. O gradu Kobijamu – o tamošnjoj proizvodnji	84
Poglavlje 22. O putovanju iz Kobijama u provinciju Timohajn, na severnim granicama Persije – i o naročitoj vrsti drveta	85
Poglavlje 23. O starcu s planine – o njegovoj palati i vrtovima	86
Poglavlje 24. Kako je starac obučavao svoje ubice	87
Poglavlje 25. Kako je starcu došao kraj	88
Poglavlje 26. O plodnoj ravnici od šest dana putovanja – posle koje se pruža pustinja od osam dana putovanja – i koja vodi u pravcu grada Sapurgana	89
Poglavlje 27. O gradu Balahu	89
Poglavlje 28. O zamku po imenu Tajkan – i o slanim brdima – takođe o provinciji Skasem	90
Poglavlje 29. O provinciji Balašan – o tamošnjem dragom kamenju koje prelazi u vlasništvo kralja – i o odeći kojom žene ukrašavaju sebe	92
Poglavlje 30. O provinciji Pešavar koja leži prema jugu – o zlatnim ukrasima koje stanovnici nose na ušima – i o njihovom ponašanju	95
Poglavlje 31. O provinciji Kezmur koja se nalazi u pravcu jugoistoka – o tamošnjem stanovništvu koje je vično magiji – o njihovoj vezi s Indijski morem – i o staležu pustinjaka, njihovom načinu života i nesvakidašnjem uzdržavanju	95
Poglavlje 32. O provinciji Vokan – o trodnevnom usponu koji vodi do vrha visoke planine – o dejstvu velike visine na vatru – i o primitivnom životu tamošnjih stanovnika.....	96
Poglavlje 33. O gradu Kaškaru – i o tamošnjoj trgovini	98
Poglavlje 34. O gradu Jarkantu – i o čudesnom stubu u crkvi Svetog Jovana Krstitelja.....	98

Poglavlje 35. O provinciji Karkan – čije stanovnike muče ote- kle noge i gušavost	100
Poglavlje 36. O gradu Kotanu – koji je u izobilju snabdeven svime što je neophodno za život	100
Poglavlje 37. O provinciji Pejn – o kalcedonu i jaspisu kojih ima u tamošnjoj reci – i o neobičnom običaju pri venčavanju	101
Poglavlje 38. O provinciji Karkan – i o tome kako je sta- novništvo prinuđeno da se sklanja u pustinju pred nadolazećom vojskom Tatara	101
Poglavlje 39. O gradu Lopu – o velikoj pustinji u njegovoj okolini – i o neobičnim zvucima koje čuju oni koji njome prolaze	102
Poglavlje 40. O provinciji Tangut – grad Sahion – o običajima koji tamo vladaju – i o svečanosti spaljivanja tela pokojnika	104
Poglavlje 41. O oblasti Kamul – i o izvesnim neobičnim obi- čajima za doček stranaca	107
Poglavlje 42. O gradu Hinhitalasu	108
Poglavlje 43. O oblasti Sukuir – u kojoj se gaji rabarbara – i odakle stiže u sve krajeve sveta	109
Poglavlje 44. O gradu Kampihu, najvažnijem u provinciji Tangut – o prirodi njihovih idola i o načinu života ovih idolopoklonika posvećenih verskim službama s knjigom koju koriste – i o bračnim običajima drugih stanovnika	110
Poglavlje 45. O gradu Ezini – o tamošnjim vrstama stoke i ra- znovrsnim pticama – i o pustinji koja se prostire na četr- deset dana putovanja na sever	112
Poglavlje 46. O gradu Karakoranu – prvom u kojem su Tatari ustpostavili svoju upravu – i o početku njihovog kra- ljevsstva	112
Poglavlje 47. O Džingisu – prvom kanu Tatara – i o njegovom ratu sa Un-kanom – koga je zbacio – i čije je kraljevstvo prigrabio	114
Poglavlje 48. Kako je Džingis-kan okupio svoj narod u poho- du na prezvitera Jovana	115
Poglavlje 49. Kako je prezviter Jovan pohitao u susret Džingis- -kanu	116

Poglavlje 50. Bitka između Džingis-kana i prezvitera Jovana	116
Poglavlje 51. O šest sledećih tatarskih careva – i o obredima koji su se održavali kad su ih, radi sahranjivanja, prebacivali na goru Altaj	117
Poglavlje 52. O nomadskom životu Tatara – o njihovim porodičnim navikama – o njihovoj hrani – i o čednosti i o dobrim osobinama njihovih žena	119
Poglavlje 53. O nebeskim i ovozemaljski božanstvima kod Tatara – i o načinima na koje se mole – i o njihovoj odeći	121
Poglavlje 54. O ratnim običajima kod Tatara – o njihovom naoružanju i pokornosti vođama	121
Poglavlje 55. O tome kako se ovaj narod pridržava pravila o pravednosti – i o zamišljenom venčanju umrle dece iz različitih porodica	124
Poglavlje 56. O ravnici Bargu nadomak Karakorana – o običajima tamošnjeg stanovništva – o okeanu, na četrdeset dana putovanja odatle – i o sokolovima koji se uzgajaju u toj zemlji – i o položaju severnog sazvežđa kad se posmatra iz tih krajeva	125
Poglavlje 57. O kraljevstvu Erginul, prisajedinjenom kraljevstvu Kampihua – i o gradu Sindu – i o vrsti volova koje prekriva neobično fina dlaka – o obličju životinje koja daje mošus i o načinu na koji se dobija – i o običajima u toj zemlji i o lepoti žena	127
Poglavlje 58. O provinciji Egrigaji – i o gradu Kalaha – o običajima tamošnjih ljudi – i o kamelharu koji se tamo pravi	129
Poglavlje 59. O provinciji Tenduk kojom upravljaju kneževi iz loze prezvitera Jovana i koja je uglavnom naseljena hrišćanima – o rukopoloženju njihovih sveštenika – i o plemenu koje se naziva Argon, najuglednijem i najvičnijem od svih u ovim zemljama	129
Poglavlje 60. O gradu Čangonararu – o različitim vrstama ždralova – i o jarebicama i prepelicama koje se u tim krajevima uzgajaju po zapovesti Velikog kana	132
Poglavlje 61. O veličanstvenoj palati Velikog kana u gradu Šandu – i o svetkovinama koje se priređuju u dvorani kraljevske palate	133

KNJIGA II

O Velikom Kublaj-kanu, njegovoj prestonici, dvoru i vladi
i o gradovima i provincijama, kad se putuje na zapad i na
jugozapad

Poglavlje 1. O veličanstvenim poduhvatima Kublaj-kana, cara koji danas vlada – i o njegovoj ogromnoj moći	141
Poglavlje 2. O pobuni Najana, strica Velikog kana	141
Poglavlje 3. Kako je Veliki kan krenuo na Najana	143
Poglavlje 4. O boju koji je Veliki kan vodio s Najanom	144
Poglavlje 5. Kako je Veliki kan naredio da se Najan pogubi	146
Poglavlje 6. O povratku Velikog kana u grad Kanbalu, posle izvojevanje pobeđene – o počasti koju je ukazao hrišćanima, Jevrejima, muhamedancima i idolo-poklonicima, prilikom njihovih proslava – i o razlogu zbog kojeg nije postao hrišćanin	147
Poglavlje 7. O nagradama dodeljenim onima koji su se dobro poneli u boju – i o zlatnim pločicama koje su dobili	149
Poglavlje 8. O stasu i držanju Velikog kana – o njegove četiri glavne žene – i o godišnjem odabiru mladih žena za njega, u provinciji Ungut	151
Poglavlje 9. O broju sinova Velikog kana od njegove četiri žene, koje je proizveo u kraljeve raznih provincija – i o Džingisu, njegovom prvorodenom sinu – i o sinovima koje ima od svojih konkubina, koje je proizveo u plemiće . . .	153
Poglavlje 10. O velikoj i zadivljujućoj palati Velikog kana – nadomak grada Kanbalu	154
Poglavlje 11. O novom gradu Tajdu – podignutom nadomak Kanbalu – o pravilu koje važi u pogledu prijema amba- sadora – i o noćnoj gradskoj policiji	157
Poglavlje 12. O ličnoj straži Velikog kana	159
Poglavlje 13. O sviti Velikog kana i načinu na koji on sedi za stolom zajedno sa svim svojim plemstvom – o načinu na koji se pehari od zlata i srebra, puni kobiljeg i kamiljeg mleka, raspoređuju u dvorani – i o svečanosti koja se pri- ređuje kad Veliki kan pije	160

Poglavlje 14. O proslavi koja se, kao obeležavanje njegovog rođendana, na dan dvadeset osmog septembra održava u svim delovima carstva Velikog kana	163
Poglavlje 15. O Belom prazniku, kojim se, prvog dana meseca februara, obeležava početak nove godine – o broju poklona koji se tad donose i o svetkovinama koje se događaju za stolom na kojem je ispisano ime Velikog kana	164
Poglavlje 16. O dvanaest hiljada barona koji, prilikom velikih svetkovina, dobijaju od cara odeću od zlata	167
Poglavlje 17. O broju divljači koja se u zimske mesece lovi i šalje na dvor	167
Poglavlje 18. O leopardima i risovima koji se koriste za lov na jelene – o lavovima obučanim za lov na razne životinje – i o orlovima obučanim za hvatanje vukova	168
Poglavlje 19. O dva brata koji su glavni zapovednici lova Velikog kana	169
Poglavlje 20. O tome kako Veliki kan odlazi u lov sa svojim sokolovima i jastrebovima – o njegovih dvanaest sokolara – i o njegovim šatorima	169
Poglavlje 21. Kako je podeljena godina Velikog kana	173
Poglavlje 22. O mnoštvu onih koji neprestano dolaze i odlaze iz grada Kanbalua – i o tamošnjoj trgovini	174
Poglavlje 23. O izdajničkim postupcima koji su doveli do pobune u Kanbaluu – i o strahu i kažnjavanju umešanih	175
Poglavlje 24. O papirnom novcu koji izdaje Veliki kan – i koji pušta u opticaj širom svojih poseda	179
Poglavlje 25. O veću dvanaestorice visokih službenika koji se staraju o vojnim poslovima – i o drugoj dvanaestorici koji se staraju o opštim potrebama carstva	181
Poglavlje 26. O postajama podignutim na svim velikim drumovima radi snabdevanja poštanskih konja – o glasnici- cima-pešacima – i o načinima podmirivanja troškova	183
Poglavlje 27. O olakšicama koje car, u vreme nestašica i pomora stoke, odobrava svim provincijama u carstvu	187
Poglavlje 28. O drveću koje on zapoveda da se sadi uz drumove – i o načinu održavanja drumova	188

Poglavlje 29. O vrsti vina koja se pravi u provinciji Kitaj	189
Poglavlje 30. O crnom kamenju koje se iskopava u Kitaju i koristi za loženje.	189
Poglavlje 31. I o velikoj i zadivljujućoj darežljivosti koju Veliki kan ispoljava prema sirotnji	190
Poglavlje 32. O mnoštvu onih koji na carevom dvoru mole za pomoć	191
Poglavlje 33. O astrolozima iz grada Kanbalua	191
Poglavlje 34. O religiji Tatara – o njihovom shvatanju duše – i o nekim njihovim običajima	193
Poglavlje 35. O unutrašnjosti Kitaja – reka Pulisangan – i o mostu preko nje.	195
Poglavlje 36. O gradu Gouza	196
Poglavlje 37. Kraljevstvo Ta-in-fu	197
Poglavlje 38. O zamku Taj-gin.	198
Poglavlje 39. Kako je prezviter Jovan postupio sa svojim zatočenikom Zlatnim kraljem	199
Poglavlje 40. O veoma velikoj i predivnoj reci Kara-moran	200
Poglavlje 41. O gradu Ken-zen-fu	201
Poglavlje 42. O granicama Kitaja i Mandžija	202
Poglavlje 43. O provinciji Mandži	202
Poglavlje 44. O provinciji Sin-din-fu – i o velikoj reci Kjang	203
Poglavlje 45. O provinciji Tibet	204
Poglavlje 46. Još nešto o Tibetu	206
Poglavlje 47. O provinciju Kain-du.	207
Poglavlje 48. O velikoj provinciji Karađan – i o Jahiju, glavnom gradu	209
Poglavlje 49. O udaljenijem delu provincije Karađan	211
Poglavlje 50. O provinciji Kardandan i o gradu Vo-čangu	213
Poglavlje 51. O tome kako je Veliki kan izveo pohod na kraljevstvo Mijan – i na kraljevstvo Bangalu	216
Poglavlje 52. O bici koju je vodila vojska Velikog kana	217
Poglavlje 53. O jednoj nenaseljenoj oblasti – i o kraljevstvu Mijan	219

Poglavlje 54. O gradu Mijanu – i o dve kule – jednoj od srebra i drugoj od zlata	220
Poglavlje 55. O provinciji Bangala	221
Poglavlje 56. O provinciji Kangigu	222
Poglavlje 57. O provinciji Amu	223
Poglavlje 58. O provinciji Toloman	223
Poglavlje 59. O gradovima Čintiguej, Sidin-fu, Gin-guej i Pa- čan-fu	224
Poglavlje 60. O gradu Čan-glu	225
Poglavlje 61. O gradu Čan-gli – i o onom Tudin-fu – i o pobuni	226
Poglavlje 62. O gradu Singuej-matu	227
Poglavlje 63. O gradovima Linguej i Pinguej	228
Poglavlje 64. O velikoj reci Kara-moran – i o gradovima Koj- gan-cu i Kuan-cu	229
Poglavlje 65. O najotmenijoj provinciji Mandži – i o načinu na koji ju je Veliki kan osvojio	230
Poglavlje 66. O gradu Koj-gan-cu	232
Poglavlje 67. O gradu Pau-ginu – i o gradu Kain	233
Poglavlje 68. O gradovima Tin-guej i Čin-guej – o gradu Jan- guej – kojim je Marko Polo upravljao	234
Poglavlje 69. O provinciji Nan-gin	235
Poglavlje 70. O gradu Sa-jan-fu – koji su osvojili Nikolo i Ma- teo Polo	235
Poglavlje 71. O gradu Sin-guej – i o veoma velikoj reci Kjang ...	237
Poglavlje 72. O gradu Kajin-guej	238
Poglavlje 73. O gradu Čan-gjan-fu	239
Poglavlje 74. O gradu Tin-guej-guej	239
Poglavlje 75. O gradovima Sin-guej i Fa-guej	240
Poglavlje 76. O otmenom i veličanstvenom gradu Kin-saj	242
Poglavlje 77. Još neke pojedinosti o velikom gradu Kin-saj	248
Poglavlje 78. O prihodima Velikog kana	255
Poglavlje 79. O gradu Ta-pin-cu – i o drugim gradovima	256

Poglavlje 80. O kraljevstvu Kon-ča – i o njegovoj prestonici Fu-gju	257
Poglavlje 81. O gradu Un-guen	259
Poglavlje 82. O gradu i luci Caj-tun – i o gradu Tin-guej	260

KNJIGA III

Arhipelag Cipangu, južna Indija i obale i ostrva Indijskog mora

Poglavlje 1. O Indiji – o navikama i običajima njenih stanov- nika – i o mnogim drugim neobičnim i izuzetnim stvari- ma koje tamo mogu da se vide – o vrsti brodova koji se tamo koriste za plovidbu	265
Poglavlje 2. O ostrvu Cipangu – i o napadu Velikog kana	267
Poglavlje 3. Šta se zbilo s pohodom Velikog kana – i s onima ostavljenim na ostrvu	269
Poglavlje 4. O prirodi mnoštva idola kojima se klanjaju na Ci- pangu – i o ljudima sviklim da jedu ljudsko meso	270
Poglavlje 5. O zemlji Cijamba – o tamošnjem kralju – i o tome kako je postao vazal Velikog kana	272
Poglavlje 6. O ostrvu Java	274
Poglavlje 7. O ostrvima Sondur i Kondur – i o zemlji Lokak	275
Poglavlje 8. O ostrvu Pentan – i o kraljevstvu Malaviru	276
Poglavlje 9. O ostrvu Mala Java	276
Poglavlje 10. O kraljevstvima Samara i Dragojan	278
Poglavlje 11. O kraljevstvima Lambri i Fanfur	280
Poglavlje 12. O ostrvu Nokueranu	282
Poglavlje 13. O ostrvu Angamanu	282
Poglavlje 14. O ostrvu Cejlanu	283
Poglavlje 15. Povest o Sogomonu Barhanu – i o počecima ido- lopoklonstva	284
Poglavlje 16. O provinciji Maabar	285
Poglavlje 17. Još o provinciji Maabar	287

Poglavlje 18. O mestu na kojem su položene svete mošti apostola Tome – i o tamošnjim čudesima	293
Poglavlje 19. O kraljevstvu Murfili, to jest Monsul	295
Poglavlje 20. O provinciji Lar	296
Poglavlje 21. O gradu Kaelu	298
Poglavlje 22. O kraljevstvu Kulam	299
Poglavlje 23. O provinciji Komari	300
Poglavlje 24. O kraljevstvu Deli	301
Poglavlje 25. O kraljevstvu Malabar	302
Poglavlje 26. O kraljevstvu Gucerat	303
Poglavlje 27. O kraljevstvu Kanan	304
Poglavlje 28. O kraljevstvu Kambaja	304
Poglavlje 29. O kraljevstvu po imenu Servenat	305
Poglavlje 30. O kraljevstvu Kezmakoran	305
Poglavlje 31. O Muškom i Ženskom ostrvu – i o tome zašto se tako zovu	306
Poglavlje 32. O ostrvu Sokotera	307
Poglavlje 33. O velikom ostrvu Madagaskaru	308
Poglavlje 34. O ostrvu Zenzibar	310
Poglavlje 35. O velikoj provinciji Abaskija – to jest o Srednjoj Indiji	312
Poglavlje 36. O provinciji Aden.....	314
Poglavlje 37. O gradu Eskjeru	315
Poglavlje 38. O gradu Dulfaru	316
Poglavlje 39. O gradu Kalajatiju	317
Poglavlje 40. O Ormuzu.....	318

KNJIGA IV

Ratovi između tatarskih kneževa i opis zemalja na severu

Poglavlje 1. O Velikoj Turkiji	321
Poglavlje 2. O bitkama koje je kralj Kaidu vodio s vojskama svog strica Velikog kana	322

Poglavlje 3. Šta je Veliki kan rekao za štetu koju je napravio njegov nećak Kaidu	324
Poglavlje 4. O kćerki kralja Kaidua – i o tome kako je jaka i odvažna bila	325
Poglavlje 5. Kako je Abaga poslao svog sina Argona s vojskom...	326
Poglavlje 6. Kako je Argon nasledio svog oca na prestolu	327
Poglavlje 7. Kako je Akomat pošao sa svojom vojskom u boj s Argonom	328
Poglavlje 8. Kako se Argon savetovao sa svojom vlastelom	328
Poglavlje 9. Kako su velmože odgovorili Argonu	329
Poglavlje 10. Kako je Argon poslao svoje glasnike Akomatu	329
Poglavlje 11. Akomatov odgovor na Argonovu poruku	330
Poglavlje 12. Bitka između Argona i Akomata.....	331
Poglavlje 13. Kako je Argon oslobođen	331
Poglavlje 14. Kako je Argon povratio vlast.....	332
Poglavlje 15. Kako je Argon naredio da se pogubi njegov stric Akomat	333
Poglavlje 16. Kako je Akomat pogubljen po naređenju svog nećaka	333
Poglavlje 17. Argonova smrt	334
Poglavlje 18. Kako se Kvijakatu dočepao vlasti posle Argonove smrti	334
Poglavlje 19. Kako se Baidu dočepao vlasti posle Kvijakatuove smrti	334
Poglavlje 20. O tatarskom kralju koji vlada na krajnjem severu ..	335
Poglavlje 21. O zemljama koje spadaju u Predeo tame	337
Poglavlje 22. O provinciji Rusiji – i tamošnjem svetu	338
Poglavlje 23. O Konstantinopoljskom moreuzu	338
Poglavlje 24. O gospodarima zapadnih Tatara	339
Poglavlje 25. O ratu između Alaua i Berke – i o boju koji su vodili	339
Poglavlje 26. Kako je Berka sa svojom vojskom pošao na Alaua ...	340
Poglavlje 27. Kako se Alau obratio svojim ljudima	340

Poglavlje 28. O velikom boju između Alaua i Berke	341
Poglavlje 29. Kako je Totamangu postao gospodar Tatara sa zapada	341
Poglavlje 30. Kako je Toktaj poslao po Nogaja	342
Poglavlje 31. Kako je Toktaj krenuo na Nogaja	343
Poglavlje 32. Toktaj i Nogaj obraćaju se svojim ljudima	343
Poglavlje 33. Pobjeda kralja Nogaja	344
Poglavlje 34. Epilog	344
<i>Nisam ispričao ni polovinu od onoga što sam video</i>	<i>347</i>

Marko Polo i njegova putovanja

Marko Polo (1254–1324) verovatno je najpoznatiji putnik sa Zapada na Putu svile. Nema sumnje da sve druge putnike nadmašuje u svojoj odlučnosti, onome što je zapisao i uticajem koji je ostvario. Njegovo putovanje po Aziji trajalo je dvadeset četiri godine. Dospeo je dalje od svih svojih prethodnika, obrevši se u Mongoliji i Kini. Postao je prisnan prijatelj Kublaj-kana (1214–1294). Proputovao je celu Kinu i vratio se da donese priču koja će postati putopis bez premca.

Braća Polo

Godine 1260, dva mletačka trgovca stižu u Sudak, luku na Krimu. Braća Polo, Mateo i Nikolo, kreću prema Saraju, na reci Volgi, gde trguju narednu godinu dana. Nedugo potom izbija rat između Barka-kana i njegovog rođaka Hulagu-kana, zbog čega dva brata nisu mogla da se vrate istim putem kojim su i došla. Stoga odlučuju da se vrate zaobilaznim putem prema istoku, kako bi izbegli ratna dejstva, pa se, našavši se u okruženju, tri godine zadržavaju u Buhari.

Neočekivano, dva brata izbavlja dolazak visokog poslanika Hulagu-kana sa zapada. Mongolski ambasador nagovara braću da pođu Velikom kanu u Kitaj, jer će se ovaj mnogo obradovati budući da nikad nije sreo nijednog Latina, a do toga mu je neobično stalo. Tako nastavljaju put jugoistoka. Napuštaju Buharu, Samarkand, Kašgar, a potom nailaze na opasnu pustinju Gobi. Severnim pravcem stižu u Turfan i Hami, zatim kreću na jugoistok prema gradu po imenu Sučou. Prolaze kroz koridor Hesi, i na kraju, godine 1266, stižu u novu prestonicu Velikog kana, Peking.

Veliki kan, Manguov brat, Kublaj, zaista je gostoprimljiv. Svoj dvor podigao je u Pekingu, ne kao mongolsko utvrđenje nego kao velelepan

grad koji je sazidao kao svoju novu prestonicu, baš u vreme kad su Mongoli osvojili Kinu i kad je osnovao dinastiju Juan (1264–1368). Kublaj ih propituje o svemu u njihovom delu sveta, o papi i Rimskoj crkvi. Nikolo i Mateo, koji izvanredno vladaju turkijskim dijalektima, odgovaraju iskreno i shvatljivo. Braću Polo veoma dobro primaju u prestonici Velikog kana. Godinu dana kasnije, Veliki kan ih šalje na put s pismom za papu Klimenta IV, sastavljenim na turkijskom, u kojem mongolski vladar moli papu da mu pošalje sto najučenijih ljudi da njegove ljude upoznaju s hrišćanstvom i učenjima sa zapada. U istom pismu, on takođe moli papu da mu pošalje ulje iz svetiljke sa Svetog groba u Jerusalimu.

Kako bi braća na svom putu imala svaku moguću ispomoć, Kublaj-kan ih oprema zlatnom pločicom, na kojoj piše: „Silom večnog Neba, neka se sveti ime Velikog kana. Neka onaj ko ga ne poštuje bude pogubljen.“ Zlatna pločica predstavljala je propusnicu izuzetne vrednosti i putnicima je omogućavala da unutar poseda Velikog kana dobiju konje, prenočište, hranu i vodiče, u skladu s njihovim potrebama. Posle tri godine putovanja, aprila 1269, Nikolo i Mateo Polo vraćaju se u Veneciju.

Premda braća Polo ostavljaju trag o svom prvom putu na Istok, oni nisu bili prvi Evropljani koji posećuju Mongole u njihovoj rodnoj zemlji. Pre njih, to su učinili Đovani di Pjano Karpini 1245. godine i Gijom de Rubruk 1253. godine, izlažući se opasnom putovanju u Karakorum, odakle su se bezbedno vratili; ipak, braća Polo nadmašili su Karpiniju i Rubruka i dospeli čak do Kine.

Rođenje i odrastanje Marka Pola

Prema jednom izvoru, porodica Polo pripada visokom plemstvu čije se poreklo vezuje za obalu Dalmacije. Nikolo i Mateo osnovali su trgovačku ispostavu na Korčuli, nedaleko od dalmatinske obale; neizvesno je da li je, godine 1254, Marko Polo rođen na Korčuli ili u Veneciji. Međutim, grad u kojem odrasta svakako je Venecija, trgovačko središte Sredozemlja. Za ono vreme, Marko dobija uobičajeno obrazovanje mladog gospodina. Umnogome poznaje klasične autore, poznaje biblijske tekstove i osnove teologije latinske crkve. Na osnovu njegovog kasnijeg životnog puta možemo da budemo sigurni u njegovo zanimanje za prirodu, za način života ljudi, kao i neobične i zanimljive biljke i životinje.

Marko Polo ima svega šest godina kad njegov otac i stric polaze na istok, na svoje prvo putovanje u Kitaj (Kina). Po njihovom povratku, ima već petnaest godina, a majka mu je u taj čas pokojna. U Veneciji se, s ocem i stricem, zadržava više od dve godine, a onda njih trojica, odvažno, polaze na novi put u Kitaj.

Dug i mučan put u Kitaj

Pred kraj 1271. godine, opremljeni pismima i vrednim poklonima za Velikog kana od novog pape Teobalda (koji je u taj čas uzeo ime Grgura X), braća Polo, Nikolo i Mateo, kreću na još jedan put na Istok. S njima su sedamnaestogodišnji Marko i dva brata. Zašavši u Levant, oblast zahvaćenu ratom, oba brata odustaju i vraćaju se natrag, a Polovi nastavljaju dalje. Put ih vodi kroz Jermeniju, Persiju i Avganistan, preko planinskog masiva Pamira, i konačno, drevnim Putem svile stižu u Kinu.

Kloneći se puta kojim su Nikolo i Mateo išli deset godina pre toga, prave širok zaokret na sever, najpre stižući do južnih obronaka Kavkaza i Gruzijskog kraljevstva. Potom idu predelima nadomak zapadnih obala Kaspijskog mora, stižu u Trapezunt i kreću dalje prema Ormuzu, u Persijskom zalivu. Pokušavaju da se odatle morem prevezu do luke u Kini. Pošto u Ormuzu shvataju da su brodovi „koji se grade u Ormuzu od najgore vrste i veoma opasni za plovidbu“ jer se „ušivaju nekom vrstom užeta od oguljene kore s drveta indijskog oraha“, odlučuju da se do Kitaja prebace kopnom i nastavljaju put istoka. Iz Ormuza kreću ka Kermanu, prolaze gradove Herat, Baktru, i stižu u Badakšan, gde se zadržavaju godinu dana. Za to vreme se Marko oporavlja od bolesti. Ponovo krenuvši na put, izbijaju na „najviše mesto na svetu, na planinu Pamir“, čije je ime tad prvi put zabeleženo.

Stižu do pustinje Taklamakan, obilaze je sa južne strane i prolaze kroz gradove Jarkant, Kotan, Čerčen i Lopnor. Marko beleži najupečatljivije neobičnosti Istoka. Za Jarkant kaže da lokalno stanovništvo nesvakidašnje pati od gušavosti, za čiji uzrok navodi nekvalitetnu vodu u toj oblasti. U reci koja protiče kroz provinciju Pe-jin „ima mnogo onog kamenja koje se naziva kalcedon i jaspis“, očigledno misleći na žad. Dodaje da tu „vlada običaj da ako oženjen čovek ode od kuće na toliku razdaljinu da dvadeset dana odsustvuje od kuće, njegova žena ima pravo, ako joj je volja, da izabere drugog muža; a onda muškarac, po istovetnom principu, može da se oženi gde god da mu je volja“. Karkan takođe navodi kao područje gde ima žada.

Pustinja Gobi je mesto gde nam Marko Polo svojim opisom uliva strahopoštovanje prema peščanom beskraju i posledicama pokušaja da se savlada: „Putovanje po dužini pokazalo bi se jalovim pokušajem, jer bi za to bilo potrebno nešto manje od godinu dana, a poneti zalihe za toliko vremena ispostavilo bi se kao neizvodljivo. Tokom ovih trideset dana, putovanje se sve vreme odvija ili preko peska, ili preko goletnih planina; ali, pred kraj svakog dana staje se pored onih mesta na kojima može da se dobije voda; ne baš u dovoljnim količinama za veliki broj ljudi, ali dovoljno za snabdevanje stotinak osoba, zajedno s tovarnim životinjama.“ Posle ove pustinje, prvi veliki grad na koji nailaze jeste Sučou, u provinciji Tangut, gde se Marko zadržava oko godinu dana. Tu otkriva azbest, kao i način na koji se odeća napravljen od njega čisti stavljanjem na vatru. Uzorak azbesta donosi sa sobom iz Kitaja, na poklon papi.

Činjenica da nije bio istoričar, Marka ne sprečava da izloži istoriju Mongola. Donosi detaljan izveštaj o usponu Mongola i životu Velikog kana i njegovom carstvu. Opisuje običaj pri sahranjivanju velikog kana – ko god nema dovoljno sreće da naiđe na pogrebnu povorku biva ubijen kako bi svog gospodara služio i na onom svetu. Izveštava nas da je prilikom sahrane Mangu-kana pobijeno dvadeset hiljada ljudi. Govori o životu u stepama, o jurtama prekrivenim filcom koje vuku volovi i kamile, i o porodičnim običajima. Ono što na Marka ostavlja najveći utisak jeste način na koji žene izlaze na kraj s lavovskim delom svakodnevnih poslova: „Žene su one koje se bave trgovinom, kupuju i prodaju, i nabavljaju sve što je neophodno za svoje muževe i porodice; budući da su muškarci potpuno posvećeni lovu, sokolarenju i stvarima povezanim s vojničkim životom.“ U pogledu braka, kaže da se Mongoli odaju poligamiji. Mongolski muškarac može da uzme onoliko žena koliko mu je po volji. Po njegovoj smrti, najstariji sin ženi se očevim ženama, izuzev svojom majkom. Čovek može, takođe, da uzme i bratovljeve žene, ako one ostanu udovice. Svoj izveštaj o porodičnom životu Mongola završava pominjanjem alkoholnog pića koje je, pre njega, ostavilo utisak i na Rubruka: „Piju kobilje mleko, koje pripremaju na takav način da ispoljava svojstva i ukus belog vina. Na njihovom jeziku naziva se kumis.“

Markov izveštaj o životu Mongola naročito je zanimljiv kad se uporedi s pričama o silnim čudesima iz kineske civilizacije o kojima će on ubrzo i sam posvedočiti. Kublaj-kan, premda je vladao rasipništvom dostojnim kineskog cara, nikad nije zaboravio odakle je potekao: pričalo se da je u svom vrtu u carskoj palati imao stepsku travu da ga uvek podseća na njegov mongolski zavičaj. Za vreme svog dugotraj-

nog boravka u Kitaju, Marko, nema sumnje, vodeći mnoge razgovore s Kublajem, dolazi do zaključka da je Veliki kan svestan sopstvenog mongolskog porekla, a pojedinosti s kojima je u svojoj knjizi opisao Mongole ukazuju na to da je bio podstaknut da izbliza proučava njihov život.

Konačno, dug put je bio pri kraju i Veliki kan primio je obaveštenje o njihovom dolasku. On odmah šalje kraljevsku pratnju da doprati putnike i izvedu ih pred njega. Maja 1275, Nikolo, Mateo i Marko Polo stižu u prvobitnu prestonicu Kublaj-kana, u Šangtu (u to vreme njegovu letnju palatu), a potom i u njegovu zimsku palatu, u prestonici Kambaluk (Peking). U tom času već je tri i po godine otkako su se otisnuli iz Venecije; prevalili su više od devet hiljada kilometara. Marko se do u tančine seća velikog trenutka kad je upoznao Velikog kana: „Kad su prišli tik ispred kana, iskazali su svoje poštovanje tako što su ničice popadali po podu. On im je odmah zapovedio da stanu i da ga izveste o okolnostima svog putovanja, kao i o svemu što se događalo u njihovim pregovorima s Njegovom svetošću, papom. Njihovu priču, koju su izložili onako kako su se događaji redali, i to razgovetnim jezikom, on je slušao pomno i bez reči. U taj čas izneli su pred njega pisma i poklone pape Grgura i, pošto su mu ih pročitali, on je svoje ambasadore obasuo pohvalama za iskazanu vernost, revnost i prilježnost; i pošto s je dužnim poštovanjem primio ulje sa Svetog groba, izdao je uputstva da se ono čuva s verskom brižnošću. Pošto je primetio naočitog Marka Pola, i pošto se zainteresovao ko je on, Nikolo mu je odgovorio: „Ovo je vaš podanik, moj sin“; na šta je Veliki kan uzvratio: „Dobrodošao je i veoma mi je po volji“, na šta je zapovedio da ga upiše u njegovu počasnu pratnju. I u čast njihovog povratka priredio je veliku gozbu i veselje; i sve dok su se pomenuta braća i Marko nalazili na dvoru Velikog kana, uživali su čast veću čak i od dvorana Velikog kana. Marka su veoma cenili i poštovali svi koji su pripadali dvoru.

Godine u službi Velikog kana

Marko, daroviti lingvista i znalac četiri jezika, postaje miljenik Velikog kana koga ovaj postavlja na najviša mesta u administraciji. Služi na kanovom dvoru i odlazi u sijaset naročitih misija u Kinu, Burmu i Indiju. Mnoga mesta koja je Marko obišao, niko od Evropljana neće videti sve do devetnaestog veka. Marko se naročito trudi da sastavi detaljan opis Kublajeve prestonice, njegovih svetkovina, lova i javnih svečanosti, u poređenju s kojim one u Evropi izgledaju nestvarno skromne.

Marko Polo zaljubio se u Kublajevu prestonicu koja je docnije postala deo Pekinga. U vreme kad je Marko živeo u njoj zvala se Kambalu, kako on kaže „Kanov grad“. Taj novi grad, sazidan zbog toga što su astrolozi predviđali pobunu u onom starom, Marko opisuje kao najveličanstveniji na svetu. On naročito veliča letnju palatu, opisujući je kao „najprostraniju za koju se do dana današnjeg zna“. Zidovi su prekriveni zlatom i svilom, a dvorana je bila tako velika da je u njoj s lakoćom moglo da večera šest hiljada ljudi. Palata je bila izrađena od trske koju je podupiralo dve stotine svilenih užadi, i mogla je veoma lako i brzo da se rastavi i prenosi kad je car kretao na put. Na istom mestu kan je držao deset hiljada vrsnih konja, čije je mleko bilo rezervisano isključivo za njegovu porodicu i za pleme koje je doprinelo pobedi Džingis-kana. „Popločana osnova, to jest podijum na kojoj počiva palata izdignut je deset pedlja iznad nivoa tla, a zid od mermera, dva koraka širok, diže se sa svih strana. Taj zid služi kao terasa, pri čemu se oni koji njome koračaju vide iznutra. Duž spoljašnjeg ruba zida nalazi se veličanstvena balustrada sa stubićima, kojima je ljudima dozvoljeno da se približe. Ova strana velikih dvorana i odaja ukrašena je isklesanim i pozlaćenim zmajevima, figurama ratnika, pticama, životinjama i prizorima iz borbi.“ Ovaj opis docnije je nadahnuo velikog engleskog pesnika Kolridža da napiše čuvenu poemu „Kublaj-kan“.

Ipak, bilo je i nečeg potpuno novog za Marka. O onom prvom, azbestu, već smo kazali, ali ono što je sledilo do kraja nadilazilo je njegovu najljuđu maštu, a to su bili papirni novac, kameni ugalj i carska pošta.

Zamisao o papiru koji zamenjuje zlato i srebro bila je potpuno iznenađenje čak i za trgovačke duše porodice Polo. Ustanovljavanje papirnog novca Marko u potpunosti pripisuje Kublaj-kanovom položaju vladara. „Svi njegovi podanici primaju ga bez oklevanja, zbog toga što, kuda god da ih posao navede, oni mogu ponovo da ga se oslobode tako što kupe robu koja im je neophodna; na primer, bisere, dragulje, zlato ili srebro. Ukratko, ovim novcem može da se kupi svaka roba.“

Markovo zaprepašćenje „kamenom koji gori kao drveni ugalj“ kazuje nam koliko su, krajem 13. veka, čak i vodeći ljudi najveće sile Sredozemlja bili neuki. Kamen ugalj, u to vreme u Evropi nepoznat, bio je pravo otkrovenje za Marka: „Tačno je da zemlja ne oskudeva u drvetu, ali brojnost stanovništva je tako nepojmljivo velika, a njihove peći i kupatila, koja neprestano greju, tako su brojna, da postojeća količina drveta ne može da podmiri njihove potrebe. Nema onog ko često ne odlazi na tople kupke, makar tri puta nedeljno, a preko zime svako-

dnevno, samo ako može. Svaki čovek od ugleda ima u kući takvo kupatilo za sopstvene potrebe; stoga će se zalihe drveta uskoro pokazati nedovoljnim za ovakvu potrošnju; dok ovo kamenje može da se nabavi u ogromnim količinama i po jeftinoj ceni.“

Podjednako je bio pod utiskom delotvornog sistema komunikacije u mongolskom svetu. Postojale su tri glavne vrste poruka koje bi u današnje vreme mogle da se označe kao „drugorazredne“, „prvorazredne“ i „u službi Njegovog veličanstva“, što će reći „s prvenstvom prolaza“. „Drugorazredne“ poruke prenosili su glasnici-pešaci koji su na svakih pet kilometara imali postaje. Svaki glasnik nosio je naročiti pojas sa zvoncima kojima bi najavljavao svoj dolazak i čime bi se obezbeđivalo da je onaj ko ga odmenjuje spreman i da je izašao na drum da preuzme poruku. Takav sistem omogućavao je da se uobičajeno rastojanje od desetodnevnog putovanja prevale za dvadeset četiri sata. Na svakih pet kilometara nalazile su se postaje kako bi poruke mogle glatko da se prenose, i sve su one bile pod nadzorom ovlašćenih lica. „Prvorazredne“ poruke prenošene su konjima, pri čemu su se postaje nalazile na svakih četrdesetak kilometara. Međutim, zaista važne poruke koje su se ticale direktno Kublaja prenosili su glasnici koji su konjima prevaljivali ogromna rastojanja, pri čemu su imali naročitu pločicu sa znakom severnog sokola. Približavajući se postajama oglašavali su se trubom; iz postaje bi odmah izvodili odmornog konja i glasnik bi galopom nastavljao dalje, bez odmora. Marko tvrdi da su ovakvi glasnici mogli da „prevale put od četiri stotine kilometara. U slučaju velike hitnosti, nastavljaju da jašu i noću, a ako nema mesečine, onda ih do sledeće postaje sprovode vodiči koji ispred njih trče s bakljama; tom prilikom, razume se, ne postižu brzinu koju postižu za videla, budući da su bakljonoše ograničene brzinom svojih nogu. Glasnici sposobni da izdrže ovaj nesvakidašnji napor veoma su cenjeni.“

Marko Polo proputovao je veliki deo Kine. Bio je ushićen ogromnom snagom Kine, velikim bogatstvom i složenim društvenim prilikama. Kina pod mongolskom vlašću dinastije Juan bila je ogromno carstvo čija je unutrašnja ekonomija u poređenju s evropskom bila nedostižni san. Marko kaže da je tamošnja proizvodnja čelika iznosila oko 125.000 tona godišnje, što u Evropi nije postignuto pre sredine osamnaestog veka; proizvodnja soli bila je nepojmljivo velika – 30.000 tona godišnje samo u jednoj provinciji. Veliki kanal povezivao je ogromne kineske gradove i pijace u veliku unutrašnju komunikacionu mrežu u kojoj su papirni novac i kreditne mogućnosti bile uveliko razvijene. Podanici su mogli da kupuju džepne knjige, da jedu pirinač iz najfinijih porce-

lanskih posuda, da nose odeću od svile i da žive u gradu s kojim nije-dan evropski grad nije mogao da se meri.

Kublaj-kan postavio je Marka Pola za službenika svog Državnog veća i on je tokom tri godine boravio u gradu na Velikom kanalu po imenu Jang-čui, gde je nadgledao prikupljanje poreza. Posetio je i Karakorum i deo Sibira. U međuvremenu su njegov otac i stric učestvovali u opsadi grada Sjang-jang-fua, za čije su zauzimanje konstruisali ratne mašine. Često je boravio u gradu po imenu Hangču, koji je jedno vreme bio prestonica dinastije Song, oko kojeg se nalaze divna jezera i mnoštvo kanala, baš kao u Markovom zavičaju, u Veneciji.

Povratak kući

Nikolo, Mateo i Marko Polo ostali su na dvoru Kublaj-kana 17 godina, stekavši veliko bogatstvo u dragom kamenju i zlatu. Znali su da ako bi Kublaj – u tom času u poznim sedamdesetim – umro, nikako ne bi uspeli da sve to blago iznesu iz zemlje. Stoga su nervozno radili na tome da krenu dok je vladar još živ. Kublaj se protiv volje saglasio s tim da ih pusti, pošto mongolsku princezu Kutajkatun otprate persijskom princu Argunu, za koga je trebalo da se uda.

Marko ne donosi potpuno izveštaj o svom dugom putu natrag u Veneciju. Plovidba morem potrajala je dve godine, vreme u kojem je podleglo šest stotina putnika i članova posade. Marko ne daje nikakav nagoveštaj o tome šta se dogodilo tokom plovidbe, ali izvesne teorije mogle bi da se iznesu. Neki smatraju da su nastradali podlegli skorbutu, koleri ili su se udavili; drugi ukazuju na to da su gubici posledica neprijateljskih starosedelaca i napada gusara. Put kojim su plovili vodio je kroz Južno kinesko more, prema Sumatri i Indijskom okeanu, i na kraju do Ormuza. Tu su doznali da je Argun umro pre dve godine, tako da se princeza udala za njegovog sina, Kazan-kana. U Persiji su doznali za smrt Kublaj-kana. Međutim, njegova zaštita pod kojom su se nalazili trajala je i dalje, jer i samo to što bi pokazali njegove zlatne pločice omogućavalo im je da se bezbedno kreću kroz opasne krajeve. Marko i sam priznaje da su ovi „pasoši“ u vidu zlatnih pločica bili veoma moćni: „Dakle, da se prema trojici ambasadora, kao njegovim predstavnicima, na celoj njegovoj teritoriji treba ophoditi s dužnim poštovanjem, da njihove troškove treba uzimati na sebe, i da im treba obezbeđivati neophodnu pratnju. Sve ovo bilo je u skladu s prilikama i na mnogim mestima štitilo ih je po dve stotine konjanika...“ Iz Trape-

zunta na obali Crnog mora krenuli su morem, prvo u Konstantinopolj, potom u Veneciju, stigavši kući u zimu 1295. godine.

Knjiga, život u Veneciji i osporavanje

Tri godine pošto se Marko vratio u Veneciju, zapovedao je galijom u ratu s rivalskim gradom Đenovom. Zarobljen je prilikom bekstva i bačen u tamnicu u Đenovi u kojoj je proveo godinu dana – gde je jedan od njegovih sužanja bio pisac romansi po imenu Rustikelo iz Pize. Tek na njegov nagovor Marko je u pero diktirao priču o svojim putovanjima, u ono vreme poznatu pod naslovom *Knjiga o čudima sveta* ili *Opis sveta*. Njegov izveštaj o bogatstvima Kitaja, snazi mongolskog carstva i nesvakidašnjim običajima Indije i Azije ubrzo je doprineo tome da njegova knjiga postane veoma popularna, jedna od najpopularnijih u srednjovekovnoj Evropi. Njen uticaj na onovremenu Evropu bio je izuzetan. Knjiga se ubrzo pročula pod naslovom *Il Milione* ili *Milion laži*. Marko Polo ubrzo je dobio nadimak Marko Miljone, budući da je samo nekolicina ljudi verovala da su njegove priče istinite, dok je većina Evropljana knjigu odbacivala kao običnu bajku. Što se naziva *Il Milione* u vezi sa Markom Polom tiče, postoji još jedno objašnjenje koje je izneto u prevodiočevom tekstu o verzijama dela priloženom na kraju ove knjige.

U leto 1299. godine, pošto je zaključen mir između Venecije i Đenove, i pošto je u tamnici proveo godinu dana, Marko Polo je oslobođen i vratio se u Veneciju. Oženio se Donatom Badoer i s njom je imao tri kćerke. U Veneciji je ostao do smrti. Umro je 1324, u 70. godini. Na samrtnoj postelji svetu je ostavio svoj čuveni epitaf: „Nisam ispričao ni polovinu od onoga što sam video!“ Testamentom je svojoj ženi i trima kćerkama ostavio zamašan iznos novca, premda ne nebrojeno blago kojim se razmetao. Oporukom je naredio da se oslobodi i njegov sluga Petro, kojeg je doveo iz Mongolije.

Takođe doznajemo da je i trideset godina po povratku sa Istoka Marko i dalje posedovao izvesnu količinu tkanina, vredne materijale, prekrivače, brokat od svile i zlata, upravo onakve tkanine koje je nekoliko puta spominjao u svojoj knjizi, kao i druge vredne predmete. Među njima je bila i „zlatna pločica“ koju mu je Veliki kan dao na odlasku iz mongolske prestonice.

Njegovu priču mnogi su primali sa sumnjom i izvesnom nevericom u pogledu autentičnosti izveštaja. Mnoge od njegovih priča smatrale su bajkama: neobično ulje u Bakuu i ogromne ptice koje bacaju

slonove s visina i proždiru ono što od njih ostane. U knjizi se ne pominje Veliki kineski zid. Putujući Kinom, Marko nikad nije naučio kineski, i ne pominje mnogobrojne stvari koje su deo svakodnevnog života, kao što su vezivanje stopala kod žena, kaligrafija, ili čaj. Povrh toga, ime Marka Pola uopšte se ne pojavljuje u Carskim hronikama dinastije Juan, koje beleže imena stranih posetilaca znatno manje značajnih i slavnih od trojice Venecijanaca. Dakle, da li je Marko Polo uopšte bio u Kini?

Doprinos Marka Pola

Fikcija ili ne, njegova priča vekovima je opčinjavala čitaoce. Sto godina posle njegove smrti, rukopisna izdanja njegovog dela dostigla su broj od nekoliko stotina (nažalost, danas nisu sva dostupna). Knjiga Marka Pola prihvaćena je kao najznačajniji izveštaj o svetu izvan Evrope koji je u to vreme postojao. Danas u svetu postoji više od sto pedeset prepisa u različitim verzijama i na nekoliko jezika.

Shvatamo da je Marko Polo u svakom smislu bio čovek svog vremena. Bio je sasvim kadar da razume kulture po duhu potpuno strane njegovoj. Prevaljujući ogromna prostranstva, uglavnom na leđima konja, putujući kroz nepoznate pustinje, strme planinske klance, izlažući se najneugodnijim vremenskim prilikama, divljim zverima i veoma necivilizovanim plemenima, Marko je sastavio knjigu koja je postala najuticajniji tekst o Putu svile na nekom od evropskih jezika, time poravnajući put za dolazak, u narednim vekovima, hiljada ljudi sa zapada.

Danas postoji škola koja se bavi proučavanjem *Putovanja* Marka Pola i utvrđivanjem njegove autentičnosti. Sijaset stvari koje su u srednjem veku smatrane sumnjivim, potvrdili su putnici iz osamnaestog i devetnaestog veka. Marko Polo uživa veći ugled nego ranije zbog toga što čudesne stvari i zemlje koje je opisao zaista postoje. Što je još zanimljivije, njegova knjiga postaje pravo blago za kineske istoričare, budući da im pomaže da bolje razumeju neke od najvažnijih događaja iz trinaestog veka, kao što je opsada Sjang-jang-fua, masakr u Čangčuenu i pokušaj osvajanja Japana. Postojeći kineski izvori u pogledu ovih događaja nisu tako razumljivi kao knjiga Marka Pola.

Premda su geografi iz njegovog vremena malo pažnje obraćali na njegov izveštaj o istoku, neka od obaveštenja pribavljena iz njegove knjige nalaze se na nekim od važnih karata poznog srednjeg veka, kao što je katalonska Mapa sveta iz 1375. godine. U sledećem veku, njegovu knjigu s najvećim zanimanjem proučavali su Henrik Moreplovac i

Nisam ispričao ni polovinu od onoga što sam video

O poreklu *Putovanja Marka Pola*
i verzijama njihovog teksta

„Nisam ispričao ni polovinu od onoga što sam video.“ Ovo su, navodno, bile reči Marka Pola kad mu je, na samrtni, sveštenik tražio da prizna da je izmislio celo svoje putovanje na Istok. I nema sumnje da je, makar u jednom delu ove tvrdnje, Marko Polo bio iskren. Jer, u stvari, on i jeste *pričao* o svojim doživljajima na Istoku, ali ih nije svojom rukom *zabeležio*. Priču Marka Pola zabeležio je Rustikelo iz Pize (u nekim izvorsnicima Rustičano ili Rustidelo). O njemu malo toga znamo. Ono što znamo jeste da je bio iz Pize, dakle Toskanac, da su ga Đenovljani, verovatno, zarobili posle bitke kod ostrva Melorije, i da je 1298. godine bačen u tamnicu, gde je upoznao Marka Pola, koga su Đenovljani, opet, zarobili posle bitke na Korčuli, kad su septembra 1298. godine razbili mletačku flotu. Pre toga, Rustikelo je sastavio *Romansu o kralju Arturu*, na francuskom, za šta mu je kao izvornik poslužila izvesna knjiga u posedu Edvarda I od Engleske. Kako je do nje došao ostaje izvesna misterija, premda se zna da je ovaj kralj, oko 1270. godine, prolazio kroz Italiju, odlazeći u Svetu zemlju, u Osmi krstaški rat. Rustikelova kompilacija o kralju Arturu i vitezovima okruglog stola bila je veoma popularna čitav naredni vek. Tako je Rustikelo iz Pize, kao stvarnog koautora, to jest sastavljača povesti Marka Pola, otkrio Luidi Foscolo Benedeto, u svom izdanju iz 1928. godine. Ovaj spretni Italijan iz Toskane verovatno je zabeležio priču Marka Pola, dok su zajedno čamili u đenovskoj tamnici 1298. na 1299. godinu, po svemu sudeći na jeziku koji bismo mogli da odredimo kao francusko-italijansku mešavinu.

Izvorni rukopis ili kodeks na kojem je zabeležena priča o putovanjima Marka Pola nije sačuvan. Ako je i sačuvan, u ovom času nije nam dostupan. Možda smemo da se osmelimo na pretpostavku da ćemo jednog dana imati sreće da dopremo do njega, baš kao što smo imali sreće s rukopisima Leonarda da Vinčija koji su jedan za drugim iskršavali na svetlost dana u bibliotekama i arhivama. Za to nam daje pravo i jedan rukopis na latinskom, pronađen 1938. godine u Toledu, u crkvenoj biblioteci, koji je, premda po obimu za oko polovinu nadmašuje druge verzije teksta, poslužio za dva savremena prevoda na engleski jezik. Ako i pronađemo izvorni rukopis, pitanje je pod kojim naslovom ćemo ga pronaći. U francuskim izvornicima – danas znamo da su oni najstariji – stoji *Knjige o čudima sveta* (*Livres des merveilles du monde*) ili *Opis sveta* (*Divisament dou monde*). U italijanskim, često se javlja pod naslovom *Milion* (*Il Milione*, od imena Emilione koje je Polova porodica izabrala kako bi se razlikovala od drugih porodica Polo, kojih je u Veneciji u ono vreme bilo izuzetno mnogo) ili *Oriente Poliano*. U savremenim prevodima, uglavnom nailazimo na oblik *Putovanja Marka Pola*.

Jezik na kojem je delo prvobitno sastavljeno dugo je bio predmet spora. Najprirodnija pretpostavka bila bi da se radi o izvesnom dijalektu italijanskog, razume se, zbog italijanskog porekla autora. Međutim, na izvesno iznenađenje, smatra se da je izvornik bio na francuskom. Do toga je prvi stigao grof Boni koji je 1827. godine u Firenci, kao urednik Akademije dela Kruska, objavio dve italijanske verzije teksta, od kojih za stariju od te dve iznosi da vrvi od dokaza da je tekst preveden s francuskog. Tvrdnju grofa Bonija preuzeli su i drugi istraživači. Tri godine pre toga, 1824, francusko Geografsko društvo objavilo je izdanje dva rukopisa iz Kraljevske biblioteke. Prvi je bio na primitivnom i osobenom francuskom – gotovo nečitljivom i nerazumljivom bez pomoći vanredno dobrih rečnika – bez ikakvog obaziranja na gramatiku i pravopis. Rukopis predstavlja tako nemaran prepis da su ista imena retko kad istovetno ispisana, a ponekad se javljaju tri verzije istog naziva u jednom poglavlju. Upravo ove zamerke na stil, gramatiku i pravopis, kao i očigledno kolokvijalan način izlaganja, ponavljanje gotovo istovetnih rečenica, pa i brbljiv jezik, ukazuju na to da je nemoguće da su ovakve nemarnosti proizvod naknadnog ubacivanja i da su to sve dokazi da se radi o prvobitnom stanju rukopisa ili njemu bliskog prepisa. Filološkim ispitivanjima utvrđeno je da su odlike teksta takve prirode da bi nemi-

novno nestale prilikom prevođenja ili redakture, jer u ono vreme, ovakvim jezikom, u književne svrhe, služili su se i autori koji nisu bili Francuzi, pored ostalih i Rustikelo, koji je zabeležio priču. U istom izdanju objavljen je i rukopis na latinskom. On je mnogo obimniji od Pipinove verzije (o kojoj će nešto dalje biti reči), pa i bilo koje druge verzije na latinskom; umnogome se poklapa s rukopisom na starofrancuskom, premda je očigledno da nije toliko star. Ima nekoliko dodatnih poglavlja, opremljen je prologom, što je nesumnjivo obeležje ranog prepisa. Treba reći da je bolje organizovan po knjigama i poglavljima, i da je očišćen od ponavljanja i preopširnosti. Končno, izdanje Luidija Foscologa Benedeta (*Luigi Foscolo Benedetto*), *Marco Polo, Il Milione*, pod okriljem Nacionalnog geografskog odbora Italije, objavljeno u Firenci 1928. godine, donosi tekst čiju građu čini oko sto četrdeset rukopisnih izvora. Za Benedeta, najstariji sačuvani rukopis na starofrancuskom, premda u dobroj meri začinjen italijanskim, predstavlja osnovu izvornog teksta. Do ovog teksta, koji on označava sa „F“, stigao je poređenjem s latinskim rukopisom iz Milana (čuva se u Ambrozijevoj biblioteci) i Ramuzijevim izdanjem.¹

Danas je poznato oko sto pedeset rukopisa teksta koje se umnogome razilaze. U poređenju s rukopisima Dantoeve *Božanstvene komedije*, kojih ima oko pet stotina, ovaj broj i nije tako veliki, ali ako se uporedi s brojem rukopisa putnika iz autorovog vremena, onda je svakako impozantan. Sve te rukopise istraživači danas svrstavaju u četiri klase.

Prvu klasu čine samo dva rukopisa koja se nalaze u pomenutom izdanju Francuskog geografskog društva iz 1824. godine.

Drugu klasu čini nekoliko značajnih rukopisa na čistom francuskom, od kojih su oni najbolji poslužili kao osnova za izdanje Žan-Pjera Gijoma Potjea iz 1865. Tekst je, u odnosu na sirov izvor, pročišćen i prerađen, premda mu nedostaje potvrda o vernosti, ne računajući izvesne opšte smernice koje je postavio lično Marko Polo, što je pretpostavka do koje se stiglo na osnovu ispisa na jednom od rukopisa iz kojeg se vidi da je autor lično, u Veneciji 1306. godine, poklonio prepis izvesnom uglednom Francuzu Tebo od Sepoe.

¹ *Giovanni Battista Ramusio*, italijanski geograf čije je izdanje Polovog dela objavljeno u 1559, u putopisnoj kolekciji poznatoj pod nazivom *Plovidbe i putovanja* (*Navigazioni et viaggi*).

Treća klasa rukopisa potiče od verzije na latinskom jeziku, koju je, za Polovog života, izradio Frančesko Pipino. Kao monah iz reda propovednika, on je prevod na latinski uradio po želji svojih pretpostavljenih. Izgleda da je posao okončao 1320, dok je autor još bio živ, stoga ova verzija može da se smatra najranijom s pouzdanim datovanjem, premda bez ikakvog nagoveštaja da autor o tome ima ikakvih saznanja. Iako se deklarise kao prevod, ovde su skraćivanje i prepričavanje otišli još dalje nego u drugoj klasi rukopisa. Neki od rukopisa iz ove klase nemaju nikakav kolofon, i to ne samo u izdanjima pre pronalaska štampe pokretnim slovima nego i kasnije. Tako se latinska verzija, koju su 1532. godine Simon Grinej i Johan Hutih objavili u Bazelu, po jeziku razlikuje od Pipinove, a ipak jasno ukazuje na zajednički izvor. U tom izdanju došlo je do čudesnih obrta u imenima gradova i provincija. U stvari, u čitavom nizu novih verzija došlo je do ponovnog prevođenja na latinski sa neke od Pipinovih verzija, ili više njih. Očigledno je da je svako unosio izmene po sopstvenom nađenju, pa se tekst ovih izdanja računa u kao prilično bezvredan, premda svakako spada u istoriju objavljivanja dela Marka Pola. Ovome treba dodati da su francuska izdanja objavljena sredinom šesnaestog veka u stvari prevodi bazelskog izdanja na latinskom. Tako se krug prevođenja zatvorio – od francuskog, italijanskog, Pipinovog latinskog, Grinejevog latinskog, ponovo do francuskog.

Četvrta klasa izdanja uveliko se razvila od prethodno navedenih, premda istorija i prava priroda njihovog objavljivanja nastavljaju da žive u mraku. Glavni predstavnik ove klase je verzija na italijanskom koju je pripremio i uredio Đovani Batista Ramuzio. Objavljena je u Veneciji 1559, dve godine posle Ramuzijeve smrti, i to kao deo drugog toma njegovih *Plovidbi i putovanja*. Pored zanimljivog uvodnog razmatranja, ovo izdanje donosi mnoštvo neobičnosti. Iz različitih delova teksta vidi se kako je Ramuzio smatrao da je imao izvesne koristi od Pipinovog izdanja na latinskom. Međutim, ono što je najupadljivije jeste to što nedostaju brojna poglavlja kojih ima u tekstu na francuskom i drugim ranim izdanjima, Ramuzijevo izdanje donosi sijaset opširnih pasusa i poglavlja kojih nema ni u jednoj drugoj redakciji, bilo rukopisnoj, bilo štampanoj. Prava je zagonetka kako je Ramuzio došao do tolikog dodatnog materijala. Nema sumnje da su ova „naknadna sećanja“ Marka Pola, u Ramuzijevom izdanju, proizvod mešavine prevođenja, ponovnog prevo-

đenja i uredničkih zabluda, ali ne treba ni odbacivati mogućnost da ovaj dodatni materijal zaista postoji. Ramuzio se hvalisao kako je pregledao mnoge rane rukopise, ali se, po sopstvenim rečima, oslanjao samo na izdanje na jeziku „čudesne starosti“, za koje je samom sebi laskao da je bio prepis onog koje je Marko ispisao sopstvenom rukom. Pored toga, mnoga imena i toponimi u Ramuzijevom izdanju dobili su nove oblike. Čak i kad bi se to pripisalo omaškama u prepisivanju ova verzija se, po književnom stilu i obimu, upadljivo razlikuje od svih drugih verzija teksta, a interpolacije nas odvlače još dalje od izvornika. Nema pomena o Rustikelu, koji se javlja u izdanjima iz Francuske kraljevske biblioteke i prvom engleskom štampanom izdanju. Da pomenemo i dva rukopisa koja se čuvaju u Britanskom muzeju. Rukopis *Harleian*, kodeks zaveden pod brojem 5115, potiče iz oko 1400. godine, pažljivo je i kitnjasto sastavljen. Nedostaju mu izvesni pasusi kojih ima u štampanom izdanju. Rukopis *Sloane*, zaveden pod brojem 251, italijanski rukopis, datovan na 1453. godinu, premda postoji pretpostavka da pripada nešto kasnijem vremenu. Veoma citirano izdanje je Berlinski rukopis, to jest venecijansko izdanje (V5) na latinskom zavedeno pod siglom Hamilton 424.

Budući da bi istorija objavljivanja verzija povesti Marka Pola mogla da bude predmet posebne studije, ovde ćemo nabrojati samo neka od glavnih izdanja, od kojih izvesna mogu da se smatraju i kritičkim:

Verzije na francuskom: pod siglom F: francusko-italijansko izdanje, rukopis u Narodnoj biblioteci u Parizu, br. 1116.

Verzije na francuskom: pod siglom Fg (prema Benedetu) ili Fr (prema Menaru), osamnaest rukopisa, pod oznakama B1, A2, A4, B4, C1.

Toskanska verzija TA (prema rukopisu „Ottimo“), prema francusko-italijanskom modelu, u pet rukopisa i prevedena na latinski.

Venecijanska verzija VA, jedan potpun rukopis (VA3) i tri nepotpuna (VA1, VA2 i V5), kao i potpun rukopis (VA4), danas izgubljen.

Venecijanska verzija VB, dva potpuna rukopisa (Vb i V1) i jedan nepotpun (fV)

Venecijansko izdanje V (Berlinski rukopis), rukopis pod oznakom Hamilton 424, veoma blizak latinskoj verziji Z.

Latinska verzija Z, rukopis iz Toleda, Zelada 49.20.

Latinska verzija P (Frančesko Pipino iz Bolonje), više od šezdeset rukopisa i skraćenih izdanja.

Latinska verzija LT, rukopis 3195, Narodna biblioteka, Pariz (prema Benedetu poznija toskanska verzija TA iskvarena Pipinovim latinskim).

Italijanska verzija R, Đovani Batista Ramuzio iz 1559 (spoj latinskih L i P i ranih verzija na italijanskom).

Nemačka verzija VF (i pod oznakom DI), tri rukopisa (Minhen, Bavarska državna biblioteka, cgm 252 i 696; Nojštāt (Ajš), Crkvena biblioteka, 28) i dva rana štampana izdanja (Nirnberg, 1477; Augsburg, 1481).

Nemačka verzija VG3, rukopisni kodeks 504, Univerzitet Friedrich-Aleksander, Nirnberg.

Iako o prvobitnoj verziji može samo da se nagađa, u pogledu njene strukture postoje izvesne pretpostavke. Smatra se da se, u stvari, rukopis sastojao iz dva dela. Prvi deo, to jest prolog kako je naslovljen, jedini je deo koji predstavlja pripovedanje u prvom licu. U njemu se u više nego skraćenom obliku iznose okolnosti koje su navele dva brata Polo, Nikola i Matea, da se upute na dvor velikog kana, kao i o drugom njihovom putovanju, zajedno s Markom, kao i o njihovom povratku preko Indijskog okeana i Persije. Drugi i neuporedivo veći deo sastoji se od niza poglavlja veoma neujednačene dužine i bez ikakve sistematizacije, pri čemu se iznose opisi raznih država i predela Azije, s povremenim osvrtom na tamošnje znamenitosti, proizvodnju i način života, naročito u pogledu Kublaj-kana, njegovog dvora, uprave, vojske i ratova koje je vodio, zatim se opisuju daleke zemlje i predeli o kojima je autor samo čuo od drugih. Pred kraj, izlaganje se pretvara u niz opširnih izveštaja o sijaset ratova koji su se, u drugoj polovini trinaestog veka, odvijali između mnogobrojnih vladara iz kuće Džingis-kana.

N. U.